

פסקים זהלכות

עם תשובות והוראות מגדולי הפוסקים, מאת הרב יוסף אביטבול שליט"א

בסייעתא דשמיא, גליון מס' 64, ערב ר"ה ה'תשפ"ה

פסקי הלכות ארבעת המינים

[עם שימת ההבדלים לבני ספרד ולבני אשכנז, הרבה מההלכות נתבארו בהרחבה בספר שערי יוסף הלכות ארבעת המינים]

דיני לולב

צורת הבדיקה - לכתחילה יש להחמיר להסתכל אף אם זכוכית מגדלת לראות שלא נחלקה התיומת, אך לבני ספרד אם לא רואים בראיה רגילה הלולב כשר אם הוא רק בעלה האמצעי, או בשאר הימים. (הורני חוקיך עמ' ש' כיון שיש ספק ספיקא, וכנ"ל שלדעת השו"ע אין זה פסול רק אם נחלק ברוב העלים).

לולב המכוסה עם קורא

[רבים מ]בני אשכנז מקפידים שלא לקחת עם לולב עם קורא, כיון שצריך לכסס את הלולב בשעת הנענועים (ביכורי ס' תרמ"ה סק"א) וגם חוששים מאולי נחלקה התיומת או שנשדק, אך **רבים בני ספרד** נוהגים לקחת לולב עם קורא. (עי' ב"י סו"ס תרמ"ה, ובשדי חמד ח"ו עמ' קמה, ועי' במועד לכל חי סכ"ג צז) כיון שאין מכססים את הלולב בשעת הנענועים, וגם בזמנינו נבדק שבלולבים מסוג דרי אין את החששות הנ"ל, ולכן אף לבני אשכנז אפשר לקחת לולב מכוסה בקורא. ולכן רבים נהגו לקחת לולב עם קורא. (הגר"ד בהרן, הגר"י פישר, הגרש"א העיד שכן נהגו בירושלים, שו"ת משנה הלכות ח"ג סי' נ"ט, ועוד, ויש בזה עוד טעמים ונתבאר בארוכה). ואף המקפידים שלא לקחת לולב עם קורא, מ"מ קורא שנמצאת בין עלי התיומת אין בזה חשש. (הגרע"פ).

אך מ"מ [אף לבני ספרד] אין קפידא בדוקא לקחת לולב עם קורא, ואפשר לקחת אף לולב בלא קורא. (עי' שו"ת אול"צ ח"ד פרק לד ס"ב שכתב שכן הוא מנהג בני ספרד, ואולם לא מצינו בזה חיוב, וכתבאר במועד לכל חי שם שאין הוא חיוב, ובשו"ת תשובות והנהגות ח"ד סי' קנ"ד שיש הידור בלולב ירוק ע"ש, ובספר הורני חוקיך סי' תרמ"ו, וע"ע בקובץ מה טובו אהליך יעקב ח"ד עמ' רעג בארוכה).

הסרת הקורא - הנוהגים [-בני אשכנז ועוד] לנענע ולכסס את העלים, יסירו את הקורא מהעלים הצדדים, (ביכורי יעקב סי' תרמ"ה סק"א). אך אם הלולב כלה בשני עלים ויש ביניהם קורא, לכתחילה לא יסירים (וכנ"ל מדברי שו"ת הגאונים וביכורי יעקב שם סק"ט). [אך ביו"ט אסור להסיר את הקורא שהרי הוא מתקן. (כנ"ל בשו"ע סי' תרמ"ו ס"ב לגבי ענבי ההדס, וביכורי יעקב שם)].

זהירות בהורדת הקורא - הבודקים את הלולב לפני שקונים את הלולב, צריכים להזהר שלא להוריד את הקורא ולבוא לידי חשש איסור גזל. (עי' שעה"צ שם סק"ג).

[אע"פ דרובא דרובא הלולבים הנמצאים בזמנינו הרי הם כשרים, כמבואר בב"י סי' תכ"ט, וגם שעוברים מיון לאחר מיון, מ"מ מצוי פסולים או היתרים שאינם שווים את שווי הלולב או האתרוג, והרבה פעמים מצוי מקח טעות].

נחלקה תיומת

מבנה הלולב, עלה של לולב גדל שני עלים מחוברים משני צידי השדרה של הלולב, וראש הלולב נגמר בדרך כלל בתיומת אחת [בשני עלים מחוברים], אך לפעמים נגמר בשני תיומתין [בארבעה עלים מחוברים] או מודבק בקורא. (עי' ב"י ושו"ע סי' תרמ"ה ס"ג). והדרך לזהות את התיומת הוא א' השדרה ירוקה יותר מהעלים, והעלה התיומת הוא ירוק חזק יותר משאר העלים, ב' העלה התיומת ישר ואינו פונה לצדדים].

לולב שיש בו תיומת אחת, לכתחילה מהודר א' א' לקחת לולב שהעלה האמצעי לא נחלק כלל.

ואם נחלקה התיומת [דהיינו העלה האמצעי ברובו] למעשה בין לבני ספרד, ובין לבני אשכנז: הלולב פסול. (עי' שו"ע שם שם ובכה"ח שם סק"ג ובחלק בירורי הלכה). [ואם נחלק במיעוטו יותר מטפת, נח' הפוסקים, ודעת הגר"א והמשנ"ב להתיר, (שם סק"ז), ואף אם נחלק במיעוטו פחות מטפת, נח' הפוסקים, (עי' ט"ז ורע"א וחיי אדם כלל קמט ס"ג, ואפשר שלבני ספרד אפשר יותר להקל, וכתבאר בארוכה שם בדעת השו"ע, ובהורני חוקיך עמ' רצז)].

לולב שיש בו שני תיומתין [בזמנינו אינו מצוי], כשר לכתחילה, ועדיף שלא להפריד זה מזה, (דעת הגאונים והובא בתוס' בב"ק דף צו ע"א ד"ה נחלקה שאם מפרידים הם פסולים, ובב"ח סי' תרמ"ה, אך להלכה אף אם מופרדים הם כשרים, עי' בב"י שם ובפמ"ג שם משב"ז סק"ד, ואף לשיטת הגאונים אם היו העלים פרודים מתחילה כשר). [אך אם מפריד את אחד משני העלים הנ"ל, לדעת הרמ"א הלולב פסול (משנ"ב שם סק"ו) אך לדעת השו"ע כנ"ל הלולב כשר].

נחלקת התיומת בשאר ימי החג אף לולב שנחלק ונפתח התיומת שלו [בין עלה אחד ובין כל העלים] לגמרי כשר, (רבינו ירוחם דף נח ובמג"א סי' תרמ"ח סק"ז ובשו"ע הרב שם סי' ובמשנ"ב שם סק"ז) אך לדעת החזו"א ועוד הלולב פסול. (חיי אדם שם וחזו"א סי' קמ"ה סק"ד). [ואפשר שלבני ספרד כנ"ל שמעיקר הדין לדעת השו"ע פסול רק אם נחלק ברוב העלים, אי"צ להדר בזה בשאר ימי החג כיון שהרי הוא כשר מעיקר הדין, וע"ע בהורני חוקיך עמ' רצט].

מחמירים שפסול אף אם נקטם מקצת מהעלה העליון האמצעי מעל השידרה. (משנ"ב שם סק"ח).

בדיקת הקטימה בזכוכית מגדלת

אם רואים את הקטימה רק בזכוכית מגדלת, נפסל. (עי' פמ"ג משנ"ב שם סק"ו ובביכורי יעקב שם סק"ז) אך לכתחילה אם ניכר מרחוק (30 ס"מ מעין האדם) שמחזיקים את הלולב, ושארין קטימה הלולב כשר, [כיון שבזמנינו רוב הלולבים הם מסתכלים בהם בזכוכית מגדלת יש בהם קטימה כל דהוא]. (וראה מה שנתבאר בספר שערי יוסף ארבעת המינים לגבי חיוב הסתכלות בד' מינים בזכוכית מגדלת).

נקטם הקוץ שמעל הלולב

אם נקטם הקוץ שמעל הלולב, מעיקר הדין כשר, ויש מחמירים בזה. **והידור מצוה שלא יקטם הקוץ**, (בספר עיקרי הד"ט כתב להכשיר וכן הו"ד החזו"א והשבט הלוי, ואולם הגריש"א החמיר בזה, ועי' כה"ח סקמ"א). **אך צריך להזהר שמצוי שהקוץ נקטם וביחד עמו גם חלק מהעלה.** (הגר"י משדי שליט"א).

לולב יבש

לולב היבש [ויבשו רוב עליון] פסול. (שו"ע סי' תרמ"ה ס"ה), [והיות ואינו מצוי בזמנינו לא הארכנו בדינים אלו]. אך מצוי בלולבים שנקטפים בחורף ומקפאים אותם, ולאחר מכן מצוי בהם עיפוש בעליהם, ולכתחילה אין לקחתם.

לולב שעליו למעלה שרופים ולא ירוקים

מצוי שרוב הלולבים הם למעלה שרופים בשמש ולא ירוקים, מעיקר הדין אינם פסולים, (עי' שו"ע סי' תרמ"ה ס"ה, וחזו"א סי' קמה סק"א ועוד) אך יש מהדרים לקחת לולב שעליו אינם שרופים, (הגר"י מבריסק, שו"ת תשובות והנהגות ח"ד סי' קפא).

לולב עקום

הידור מצוה וזה אלי ואנוהו לקחת לולב שאין בו שום עקמימות. (שע"ת שם סק"ח בשם המחזיק ברכה).

לולב שהשידרה שלו עקומה לפניו או לצדדיו כמגל פסול, [כיון שאינו הדר], אך אינו עקום כמגל כשר. וכן אם השידרה עקומה לאחוריו כשר. (שו"ע סי' תרמ"ה ס"ח).

לולב כפוף בראשו

לולב שהשידרה שלו כפופה פסול. אבל אם העלים העליונים של הלולב כפופים כשר. (שו"ע סי' תרמ"ה ס"ט). אך לכתחילה מחמירים לקחת לולב שהעלים העליונים שלו אינם כפופים. (עי' משנ"ב שם סקמ"ב שיש מחמירים בזה והמנהג להקל כשו"ע, אבל בודאי שיש לקחת הלולב שהעלים אינם עקומים כלל, וכנ"ל מדברי השע"ת).

לולב שיש בו קנעפי"ל

לולב שיש בראשו קנעפי"ל [-מכופף בתשעים מעלות] הרי הוא כשר למצוה, ויש לוקחים אותו לכתחילה, אבל לכתחילה יש לקחת לולב שאין

נסדק כהימנך

לולב שנסדק כהימנך [דהיינו שנחלקו העלים והתרחקו עד שעומדים ראשיהם כפופים ומרוחקים זה מזה ונראים כשנים כגון Y או V. (דע"ת סי' תרמ"ה ס"ז, וחזו"א סי' קמ"ה סק"ח ועוד)] פסול. (שו"ע שם ס"ז).

נחלק העלה העליון

אם נחלק העלה העליון, פסול. (רמ"א שם) ויש אומרים שלדעת השו"ע הוא רק הם התחלקו רוב העלים, (עי' ביה"ל שם ד"ה נסדק ובכה"ח שם סקמ"ח, ואולם בחזו"א או"ח סי' קמה סק"ט מבואר שאף לדעת השו"ע היינו אף שנחלק העלה העליון). אך בשאר ימים, כשר, (עי' משנ"ב שם סק"ז). **ויש מבני אשכנז שנוהגים להחמיר אף בשאר ימים.** [כיון שהא פסול משום הדר, (חזו"א סי' קמה)].

נחלק אחד מהעלים העליונים

אם נחלק אחד מהעלים העליונים [ליד העלה העליון] לשניים יש מחמירים שהוא פסול. (עי' שעה"צ שם סק"ג).

נקטם הלולב

אם נקטמה התימות דהיינו העלה האמצעי הלולב, **דעת הרמ"א** שאם נקטם העלה האמצעי פסול. ובדעת השו"ע נחלקו הפוסקים, יש אומרים שדעת השו"ע שאם נקטם העלה האמצעי כשר, ורק אם נקטמו העלים העליונים מהשידרה כשר. (שו"ע סי' תרמ"ה ס"ו ונהר שלום ומאמ"ר ושו"ת זרע אמת ח"ג סי' עב ומשנ"ב וביה"ל). ויש אומרים שלדעת השו"ע פסול בעלה האמצעי אפילו אם נקטם משהו. (שו"ת בית דוד סי' תמ"ח ופמ"ג, וכה"ח שם סקל"ט ובחזו"ע עמ' רצז). **ולכתחילה ביום הראשון מחמירים שאם נקטם העלה האמצעי בתימות, אפילו כל שהוא הלולב פסול.** (הסכמת הפוסקים).

אך בלולב שיש בו שני תימות [ואינו מצוי] ונקטם אחד מהם כשר. (משנ"ב שם סק"ט וחזו"א סי' קמ"ו סק"ו).

צורת בדיקת הקטימה - מעיקר הדין די לבדוק בהסתכלות ראשונה על התימות [אף בלא להפרידה], ואם העלים שבצדדים מכסים את התימות צריך להפריד ולבדוק את התימות שלא נקטמה.

ואפשר לבדוק שלא נקטם התימות אם החור הוא מעוגל ללא פגם, הרי זה בירור גמור שלא נקטם ראש הלולב. (כשרות ארבעת המינים עמ' קג).

שיעור הקטימה - לכתחילה לא יקטם אף מקצת מהעלה, (עי' משנ"ב שם סק"ג, ועי' מועד לכל חי סי' כג סצ"ג).

נקטמו העלים העליונים

אם נקטמו רק העלים העליונים, [ולא התימות] **אם נקטם מקצת העלה** כשר, אבל **אם נקטמו כל העלים** פסול. (עי' משנ"ב שם ובביה"ל ד"ה רוב). ויש

צראשו קנעפ"ל. (עי' משנ"ב שם סק"מ, והגריש"א והו"ד בספר אשרי האיש ח"ג פרק כח אות י').

לולב שעליו נפרדים זה מזה

לולב שנפרדו עליו זה מזה הרי הוא כשר, ואם נוטל כזה לולב מצוה לאוגדו, אבל לכתחילה למצוה מן המובחר יש ליטול לולב ששוכבין זה על זה, אבל לולב שנפרצו עליו דהיינו שעליו תלויים כלפי מטה [כמו בסכך שמצוי היום] הלולב פסול. (עי' סי' תרמ"ה ס"א וס"ב, ונתבאר בארוכה בספר שערי יוסף ארבעת המינים חלק בירורי הלכה). ויש מהדרים לקחת לולב שיהיה כפות ממש.

לולב דסליק בחד הוצא

אם התיימתי [-העלה העליון] לא מסתיים בשווה, או שמכסה את העלה השני, הלולב כשר לכתחילה. (ורק באופנים שנתבארו בשו"ע סי' תרמ"ה ס"ד פסול, ועי' בשו"ע הרב שם ס"ט, ובהליכות שלמה פ"י ס"ד, ובקובת מבית לוי ד' מינים). אך בודאי שיש הידור מצוה שיהיה שווה משום זה אלי ואנוהו.

גודל הלולב

שיעור הלולב לכל הפחות ארבעה טפחים, (שו"ע סי' תר"ג ס"א) מהלולב למטה עד סוף השדרה [במקום שיש בו עלים וכדלהלן] בלי העלים העליונים שיוצאים מהשדרה. (משנ"ב שם סק"א). אך **צריך להזהר** שבשיעור ד' טפחים יתחיל ממקום שהלולב מכוסה משני צדדיו בעלים, ולא יהיה בו רק שידרה. [ואף אם יש רק בצד אחד עלים, ובצד השני מתחיל יותר גבוה צריך לחשבן את שיעור הלולב מהעלה הגבוהה. (הסכמת הפוסקים)].

שיעור ד' טפחים להחזו"א 40 ס"מ, ולהגר"ח נאה 32.5 ס"מ. (עי' ספר שיעורין של תורה שיעורי מצוות אות א'). [ובדיעבד להגר"ח נאה אף 26 ס"מ כשר, ולחזו"א אף 30 ס"מ כשר].

אך כבר נהגו להדר ולקחת לולב ארוך יותר, כיון שיש בזה הידור מצוה של "זה אלי ואנוהו" התנאה לפניו במצוות. (עי' מג"א סי' תרע"ב סק"ג, ובמהרש"א ב"ק ט: וברבינו מנוח פ"ז מלולב ה"ט, ועי' בדע"ת סי' תרנ"ו, ונתבאר בארוכה בספר שערי יוסף ארבעת המינים).

זן הלולב

לכתחילה יש לקחת לולב מעץ דקל, ולא לולב קנרי. (ונחלקו בו הפוסקים בשו"ת אג"מ חאו"ח ח"ד סי' ככד כתב שפסול אף בדיעבד, כיון שאין זה כפות תמרים, האמור בתורה שגדלים בו תמרים שנאכלים, ואולם בשו"ת הר צבי חאו"ח ח"ב סו"ס קח, והגרשז"א בהליכות שלמה עמ' קפה, ובספר הליכות אבן ישראל פכ"ב סכ"ד, ובשו"ת יביע אומר ח"ט חאו"ח סי' סד, ומ"מ לכתחילה מחמירים בזה).

חיוב בדיקת הלולב שאינו קנרי

יש מחמירים לבדוק את הלולב שמא יש בו זן קנרי, ואין לסמוך בזה על המוכרים בשוק כיון שלא יודעים כיון שגם בזמנינו מצוי שיש לולב קנרי, ולכן כל עוד שאין הכשר על הלולב אי אפשר לסמוך ע"ז. (שמעתי מהגרע"פ). [וישנם כמה סימנים כדי לדעת מהו לולב הקנרי [וב' הסימנים הראשונים יותר קל לבדוקם] (שמעתי מהגרע"פ). א. לולב הכשר יש ריווח גדול בין עלה לעלה כ-4 ס"מ, אבל בלולב קנרי המרחק בין העלים קטן מאוד. ב. בלולב כשר שדרתו קשה, ואם מחזיקים את הלולב שוכב העלים שלו אינם מתכופפים, אבל בלולב הקנרי שדרתו רכה מאוד. (ארבעת המינים השלם עמ' קעב). ג. הלולב הכשר יש אבקה בין קפלי העלים, ואילו בקנרי אין אבקה זו, ד. לולבי הקני עליו רכים יותר, ה. הקצוות שלו אינם דוקרניים, ו. העלה האמצעי קצר].

אך להלכה מעיקר הדין אין צריך לבדוק את הלולב, (וכמו שהאריך ביבי"א שם אות ב' מכמה טעמים). ולכו"ע אם המוכר נאמן ומוחזק בכשרות אין צריך לבדוק את הלולב. (כמבאר ברמ"א יו"ד סי' קי"ט ס"א שאם מוחזק בכשרות אפשר לסמוך על עדותו לכו"ע).

דיני הדס

והסכמת הפוסקים שאין צריך לקחת הדס ששורשי הג' עלים יוצאים בשווה ממש, אלא אף שורשי העלים נפגשים זה עם זה בקו השווה [-**חוט המקיף**] נחשבים משולשים וכשרים, אבל אם העלה השלישי גבוה יותר ולא נמצאים כל ג' העוקצים ביחד, הרי זה הדס שוטה, ופסול. (עי' משנ"ב שם סק"י ובחידושים וביאורים סוכה סו"ס ה', ובקה"י סוכה סי' כו, והגריש"א בשו"ת ישיב משה עמ' עו, והגרשז"א, ובאול"צ ח"ד פרק לג ח', ובחזו"ע סוכות עמ' שג, ובספר כשרות ארבעת המינים בשם הגר"ח, ובארוכה בספר לקיחה תמה עמ' רג וכן הסכמת רוב הפוסקים).

אך יש מחמירים שהשילוש יהיה בעלים. (עי' חידושי הר"ן סוכה לב ע"ב ד"ה תלתא תלתא, ובתוס' ר"פ שם, וברמב"ם בפ"ז מלולב ה"ב, ובביכור"י סק"א, ובהליכות אבן ישראל פכ"ו ה"ח והגר"י מבריסק ובהלכות חג בחג פ"ה הערה 4). ולפ"ז נמצא שאף אם העוקצים לא מחוברים אלא העלים באותו קו שילוש מלמעלה ההדס

[אף שמדברי הב"י שם נראה שאין חיוב בדיקה להדסים, במועד לכל חי סימן כג ק"ו כתב שההדסים רובם פסולות, וכתב שם שיתן את ההדסים לבדוק אותם ע"י ת"ח, ואף בזמנינו אף דרובא דרובא עוברים מיון, מ"מ יש לבדוק את ההדסים, ולהקפיד על ההידורים וכמו שיתבאר להלן].

דיני שילוש ההדס

צריך לקחת הדס משולש, ולכתחילה צריך שיהיה כל אורך ההדס משולש, אך אם רוב ההדס משולש, במקום מסויים, ההדס כשר. (שו"ע שם). **ולהלן יתבאר דיני רוב שילוש ההדס**.

והדס שוטה ששני עלים למטה ועלה אחד למעלה, פסול אף בשעת הדחק (שו"ע סי' תרמ"ו ס"ג ובפוסקים).

הלולב, וכן מצוי שנופלים עלים מההדס ביום השני או השלישי של סוכות, וההדס כשר רק בדיעבד.

דיני נתלש רובו שפוסל

אם יש רוב עלים בהדס לסירוגין, לכתחילה אין לקחת הדס כזה. (עי' ביה"ל שם ד"ה ולעיכובא ברובו, ובחזו"א סי' קמ"ו וסקי"א, והכרעת הפוסקים לכתחילה להחמיר בזה וכן הו"ד הגריש"א ועוד)

הדס שברוב הקינים שלו נשר עלה אחד, ונשארו בו רק ב' עלים - פסול. ואם לא נשר ברובו כשר בדיעבד. (משנ"ב שם).

צורת מדידת שיעור רוב ההדס

רוב ההדס נמדד לפי אורך ההדס ולא לפי מספר קני העלים. (שו"ת אול"צ ח"ד פרק לג ז'). אך יש מחמירים לפי רוב הקינים וראוי לחוש לזה. (עי' ב"י ושו"ע הרב, ובהורני חוקיק).

ורוב ההדס יש אומרים שלכתחילה נמדד אורכו כעת, אך יש מקילים נמדד לפי השיעור הכשר שצריך להיות בהדס, ולא לפי האורך שלו כעת. (במועד לכל חי סימן כג קד' הסתפק בזה, ובמשנ"ב סקי"ח נראה שנמדד לפי אורכו כעת ולא לפי שיעור הכשר, ולכן נראה שלכתחילה צריך להחמיר בזה, ונראה שיש ללמוד בזה מדין רוב בשילוש, וכמבואר בביה"ל שם, ושמא יש לחלק, ובחזו"ע סוכות עמ' שיא, כתב שנמדד לפי השיעור הכשר, ועי').

ענבים בהדס

לכתחילה אין לקחת הדס שיש לו ענבים [אף ירוקות, ושחורות ואדומות פוסלות, אלא א"כ יוריד אותם] כיון שאינו זה אלי ואנוהו, אך מעיקר הדין יוצאים יד"ח אף בהדס עם ענבים ירוקות. (שו"ע סי' תרמ"ו ס"ב, ומדברי השו"ע שירוקות כשר, נראה דהוא רק כשר, אבל אכתי אין בזה הידור מצוה של זה אלי ואנוהו, ויל"ע).

ענפים קטנים בהדס

אם יש ענפים קטנים בהדס שיוצאים בין הקינים המשולשים, או ברוב ההדס, לכתחילה צריך להסירם, אך בדיעבד אם אין לו אחרים אפשר לקחתם. (בר"ן דף ט"ז: מדפי הרי"ף אסר בזה, וכן כתב במשנ"ב שם סקל"ג, ובכה"ח סקי"ו, וחזו"א סי' קמ"ו וסקל"א, ואמנם בשעה"צ שם סקל"ו כתב מג' סיבות שאין לפסול, ומ"מ סיים שנכון להחמיר. ובשו"ת שבט הלוי ח"ח סו"ס קמח).

עלים קטנים בין שורות העלים

אם יש עלים קטנים בין שורות העלים, ההדס כשר.... (עי' משנ"ב ושעה"צ וחזו"א שם והגרע"פ) ורק אם יש עלים בתוך שילוש העלים אין בזה חיסרון.

הדס עם שבעה או תשעה עלים

הדס שיש בו תשעה או שבעה עלים, הנקראים הדסי אקטע, - רש"י/תימנים] מעיקר הדין יוצאים בו יד"ח (שו"ע סי' תרמ"ו ס"ד), ויש שנהגו בו הידור, [בני תימן], אך לכתחילה המנהג הנפוץ שלא לקחתם, מדין "זה אלי ואנוהו".

צ"ש לכתחילה. וכל שהוא בתוך 1 מ"מ כשר לכתחילה, עד 1.5 מ"מ שאז הוא הדס שוטה ופסול. אך כנתבאר יש מקפידים [בית בריסק ועוד] שהשילוש יהיה ממש שווה. (ספר תורת ד' מינים ח"ב עמ' פו בשם החזו"א, ובלקא הלכות ח"ב עמ' שיג בשם הגר"ש וואזנר זצ"ל, ובילקו"י ד' מינים עמ' קג, ובהורני חוקיק עמ' שכט כתב שנהגו העולם להקל בזה שכל שנראה במראית העין בקו ישר סגי בזה ואין צריך בדיקה בעיון, ונתבאר בארוכה בספר שערי יוסף ארבעת המינים, ולכן אף לשיטה בשם החזו"א המקילה שא"צ חוט המקיף לכתחילה נכון שיהיה ג' העלים בעוקף בשילוש עד 1.5 מ"מ).

שילוש בשווה ברוב ההדס - אם יש שלושה טפחים משולשים, אם הם לא ברצף ההדס כשר לכתחילה, אך לכתחילה מצוה מן המובחר לקחת הדס משולש ברובו רצוף. (עי' ביה"ל סוד"ה ולעיכובא ברובו, ועי' בחזו"א סי' קמ"ו וסקי"א וסקי"א ובספר תורת ד' מינים ס"י הערה יא בשם הגריש"א, ובספר ארבעת המינים למהדרין עמ' קצח בשם הגרי"ז מבריסק, ועי' בשו"ת שבט הלוי ח"ז סי' פב, שקשה להקל בזה כיון שאינו עבות, ואינו פסול של הדר ע"ש).

שיעור רוב ההדס

נחלקו הפוסקים האם צריך רובא דמינכר, או די בתוספת רוב על החצי. ולהלכה לכתחילה מחמירים בזה. (ברכ"י סק"ה ובמל"ח סכ"ג אות קו כתבו להתיי, אך בפמ"ג משב"ז סק"ט ובביכור"י סקי"ד ובמשנ"ב סקי"ח נראה דבעינן רובא דמינכא ובכה"ח סקל"ח). **עוד דיני רוב בשילוש יש בזה עוד דינים נוספים ונתבארו בספר בהרחבה.**

שיעור רוב בהדס גדול מג' טפחים

אם רובו משולש ברוב של שלושה טפחים, וההדס יותר גדול משלושה טפחים, ההדס כשר, (ביה"ל סוד"ה ולעיכובא בשם הב"ח) אך לכתחילה [אם הרוב נמצא בצד מסויים] צריך לחתוך את הענף העודף שאין בו ג' טפחים. (הורני חוקיק עמ' שלב).

הדס שנקטם ראשו

לכתחילה יש לקחת הדס שלא נקטם ראשו [דהיינו הענף] העליון, [אפילו משהו (עי' ביה"ל סי' תרמ"ה ס"ו ד"ה פסול)], אבל אם אין לו הדס אחר יוצא בו יד"ח, אף בהדס שנקטם ראשו אם עליו מכסים את עצו. (בסוכה לב: הדס "שנקטם ראשו", ונח' בזה הראשונים, ומצינו סתירה בשו"ע מס"א לס"י, ונח' הפוסקים ביישוב הסתירה, עי' משנ"ב סק"ב, ופמ"ג משב"ז סק"א, ולהלכה לכתחילה מחמירים בזה, וכן הסכמת הפוסקים).

הדס שנקטמו עליו העליונים

לכתחילה יש לקחת הדס שלא נקטמו עליו עליונים, אך אם אין לו אחר לצאת בו, יוצא בו יד"ח. (עי' בשו"ע ס"ה, ובפמ"ג שם, ובחיים וברכה סז).

הדס שנתלשו עליו

לכתחילה יש לקחת הדס שכולו משולש בלא חיסרון עלה, אך הדס שנתלשו עליו **אם לא נתלש רובו**, כשר לכתחילה אך אינו מצוה מן המובחר, (שו"ע סי' תרמ"ו ס"ה). אך **אם נתלש רובו** פסול. (משנ"ב שם סקי"ח, וכן הסכמת הפוסקים אף לבני ספרד). וכתבו הפוסקים להזהר מנפילת העלים בעת איגוד

הדס שעליו רחבים

הדס שעליו רחבים, [כשיעור ציפורן אגודל] פסול, ורק בדיעבד כשר. (בה"ג הל' לולב, ובדע"ת למהרש"ם יו"ד סי' לה סק"ד, ונתבאר בארוכה בספר).

הדס שעליו קטנים

הדס שעליו קטנים כשר, אך אינו לכתחילה ולכתחילה צריך שיהיה פחות משיעור ציפורן אגודל של אדם בינוני וכו' (אלף המגן סי' תרמ"ו).

הדס שהתייבש

לכתחילה העלים יהיו לחים וירוקים בלי שום יבשות. [אך אין צריך להחמיר שיהיה בהדס ריח (עי' תפא"ר חולין פ"ג מ"א ובלקט יושר החמיר שבאתרוג יהיה ריח, ונתבאר בארוכה בספר)].

הדס שהתייבש, ונהיה לבן, פסול, אבל אם מתפורר אם הוא ירוק כשר, (שו"ע סי' תרמ"ו ס"ז) אך לכתחילה יש לקחת הדס שאינו מתפורר משום זה אלי ואנוהו. ומ"מ בלאו הכי הדס יבש אינו מצוי בזמנינו שההדסים שנקטפים טריים.

ויש להזהר במה שמצוי מאוד שההדס מתייבש בחול המועד, והרבה פעמים קרוב לפסול, ולכן יש לקנות הדסים ולהחליפם.

אם עלי ההדס נהיה צהוב אין בזה פסול יבש וכשר. (הגר"ק והו"ד בשלמי תודה סוכות סי' נז).

עבות בהדס [שעליו חופים את עצו]

מצוה מן המובחר לכתחילה [מהודר א' א'] לקחת להידור מצוה הדס שעליו של ראשו של זה מגיעים לעיקרו של זה, אבל אף אפ יש לו הדס כזה הרי הוא כשר. (מור וקציעה והו"ד בשע"ת סק"ו ובמחזיק ברכה סק"ד, ובביכורי יעקב סק"א, ונתבאר בארוכה בספר).

דיני ערבה

ערבה שפיה חלק (סימן ב')

צריך ששפת העלה הערבה יהיה חלק, ולא יהיו פגום, (שו"ע שם) אבל אם העלה דומה למגל או מסור עם שינים, הערבה פסולה, אך מה שמצוי בזמנינו ערבות שיש בו תלמים/שיניים קטנות, אע"פ שדומה למגל, אם יש בהם את שאר סימני הערבה, הערבות כשרות. ולכן רבים נוהגים שערבה זו כשרה לכתחילה. וזו הערבה המבוארת בגמ' בסוכה (לד.) "חילפא גילא" שהרי היא כשרה. (כמבואר בשו"ע שם סוף ס"א, ובלבוש סק"א ובפמ"ג שם משב"ז סק"א, והגרש"ז א' בהליכות שלמה עמ' קפח שכשרה לכתחילה, ובשו"ת שבט הלוי ח"ח סי' קמ"ט, וכתב שם שמו"ד א"א גודל הפגימות לפי גודל העלה).

אך רבים מהדרים משום הידור מצוה לקחת ערבות שפיהם חלק לגמרי, (שלמי תודה סי' סא יא בשם החזו"א), ולכן יש מהדרים לקחת ערבות ממוצא כיון שפיהם חלק יותר. (אמרי שפר בשם הגרי"מ פינשטיין זצ"ל). אך נהגו גם לקחת ערבו מנחל הירקות. (שלמי תודה שם ונתבאר בארוכה בשערי יוסף ארבעת המינים).

ג' סימני ערבה כשרה

לכשרות הערבה צריך שיהיה בהם ג' סימנים. א. עלה שלה משוך כנחל, ב. פיה חלק ג. קנה שלה אדום, (שו"ע סי' תרמ"ז ס"א וביכורי שם ומשנ"ב שם בשם הפמ"ג, ואמנם בכה"ח שם סק"ד ובשו"ת שבט הלוי ח"ח סימן קמט מקילים בזה, אך להלכה מחמירים בזה, ורק בשעת הדחק שאין אחרים מקילים בזה). ודיניהם כדלהלן:

ערבה שעלה שלה משוך כנחל (סימן א')

צריך שהעלה יהיה משוך כנחל, דהיינו ארוך וצר ולא עגול, אך אם מתעגל בסופו כשר. (עי' כל בו סי' ע"ב), אך ראוי להקפיד על עלים בערבה משוכים וצרים ולא עלים רחבים. (עי' מדרש רבה ויקרא פרשת אמור, ובתיקוני זוהר תליסר דף כט ע"א).

עלי ערבה שמשוכים כלפי מטה

הידור מצוה שעלי ערבה לא יהיו משוכים כלפי מטה, אך נהגו להקל בזה, כיון שזהו דרך גידול ערבה. (עי' חזו"א סי' קמ"ו סק"ב שהחמיר בזה, אך הסכמת הפוסקים שמעיקר הדין מותר, עי' אורחות רבינו ח"ב עמ' רנה, ובהליכו"ש פ"י סט"ו).

ערבה שקנה שלה אדום (סימן ג')

אחד מג' סימני ערבה שהקנה שלה אדום, מ"מ מה שמצוי היום הרבה הדסים שאין הקנה שלה האדום, הערבה כשרה, ואע"פ שעכשיו היא ירוקה, מ"מ אם היא היתה ממשיכה להיות בשמש הקנה שלה היה אדום. (ב"י ורמ"א שם).

אם הקנה חום, הוא אדום מחמת השמש, והערבה כשרה. (כשרות ארבעת המינים עמ' קיד).

ערבות שגדלים על הנחל

הידור מצוה לקחת ערבה שגדלה על הנחל. (סוכה לג: ונח' בזה הראשונים כמבואר בטור ובב"י שם, ובשו"ע כתב "ורוב מין זה גדל על הנחלים, לכך נקראו ערבי נחל, ואפילו היה גדל במדבר או בהרים כשר", ונראה מדבריו שהוא כשר, אבל לכתחילה יש הידור בערבי נחל, וכן נראה במשנ"ב שם סק"ג, ובכה"ח שם סק"ו). אבל גם ערבה שגדלה בהרים שלא ליד הנחל כשרה כל שיש לה ג' סימני ערבה.

ערבות שאעצער

בשנים האחרונים בארץ ישראל אף בארץ ישראל נוטעים ערבות שאעצע שמקורם מארה"ב וגדולי התורה בארה"ב נהגו לקחתם, ואפשר לקחתם, [כיון שבערבה אין צריך מסורת, אלא די שיש בה ג' סימני ערבה].

ערבה בוכיה

ערבה בוכיה [-פרינג/בבל] מעיקר הדין כשרה, כיון שיש בה ג' סימני ערבה. (שערי חג הסוכות עמ' שכד) אך יש שנהגו שלא לקחתם. (כדמצינו במנהגי מהר"ש צח"ו והו"ד במנהגי מהר"ך הל' לולב אות יב שפסל הרעבה שקורין וועלוויר אף להושענות, ויש שכתבו שזהו הערבות הנ"ל, וכן הו"ד הגרמ"פ בספר מסורת משה ח"ד אות שיז, שפסל הערבות הנ"ל).

פסולים המצויים בערבה

ערבה שנקטם ראשה

ערבה שנקטם ראשה פסולה, אך בשעת הדחק אם אין לו ערבות אחרת או לולב מחבירו יטול את הד' מינים בלא לברך. (שו"ע סי' תרמ"ז ס"ב, ומשנ"ב שם סק"ב וכה"ח שם סק"א וכן הסכמת הפוסקים).

ראש הערבה - היינו ראש הענף העליון. (ראב"ד תמים דעים סי' רלא ד"ה ועתה, וכ"כ בחיים וברכה רמ"ו, שכן נראה מדברי הב"ח והשלטי גיבורים, ולא העלה העליון, אך כתב שם שיש אומרים שהיא העלה העליון).

ערבה עם לבלוב

רבים מהדרין לקחת ערבה עם לבלוב, כיון שבערבה רגילה יכול להיות שנפל ראשה משא"כ שיש בערבה לבלוב ידוע בודאי שלא נקטם ראשה, (שו"ת תו"ה ח"ג סי' קפ"ז, ועוד). אך מעיקר הדין אין חוששים להקפיד לקחת דוקא ערבה שיש לה לבלוב, אך צריך להזהר שלא היה בה לבלוב ונפל, וכדלהלן. (הגרשז"א שם סי"ד, ובחזו"ע סוכות עמ' שיז, ובשו"ת אבן ישראל ח"ט בהערות ע"ד המשנ"ב בס' תרג, ונתבאר בארוכה בשערי יוסף ארבעת המינים).

ערבה שהיה בה לבלוב ועתה אין בה לבלוב, אף שמעיקר הדין ברוב הפעמים אפשר להכשירה, (וכנ"ל שרק ערבה שראשה העליון דהיינו הענף נפל פסולה ולא הענף, עי' או"ר ושו"ת אבן ישראל שם) מ"מ בזמנינו שמצויים ערבות נהגו לקחת רק ערבה עם לבלוב. (הגרשז"א בהליכו"ש עמ' קפט).

ערבה שנשרו עליה

ערבה שנשרו מקצת העלים כשרה, אך לכתחילה יש לקחת ערבה שלא נשרו אפילו חלק מהעלים,

ערבה שנשרו רוב העלים פסולה ביום הראשון, (שו"ע סי' תרמ"ז ס"ב), ובשאר הימים לכתחילה אף בשאר הימים אין לקחת ערבה שנשרו רוב עליה, כיון שמצוי בזמנינו ערבות שלימות. (משנ"ב שם סק"א, ובשו"ע הרב סי' תרמ"ז ס"ה). **ואם לא יכול להשיג ערבות אחרות,** לכתחילה יברך על לולב חבירו, ואם לא יכול לברך עליה, אף שיש אומרים שהוא פסול משום הדר והדר פסול רק ביום הראשון. מ"מ יש לחוש שלא מקיים בזה מצוות לולב כיון שאין ערבה עליה, ולכן לא יברך על נטילת לולב. (עי' משנ"ב שם סק"י ובשעה"צ שם סק"א, ובכה"ח סק"ב, ובשו"ת אבני ישפה ח"א סי' קכג ענף ג' בשם הגריש"א).

מהו נשרו רוב עליה, דהיינו רוב העלים של שיעור העץ. (חזו"א סי' קמ"ו סק"ב).

ערבה חסרה

עלה חסר, כשר, אלא א"כ רוב העלים חסרים ברובם, הערבה פסולה, אך כנ"ל הידור מצוה לקחת ערבה שלא נחסר ממנה כלום.

ערבה יבשה

ערבה שיבשה ברוב העלים פסולה. (שו"ע תרמ"ז ס"ב ומשנ"ב שם סק"ז). וכדיני היבשות שנ"ל לגבי הדס. **אך ערבה שיבשה מהחום, כשרה,** ואין דינה כערבה יבשה. (חוט שני סוכות פט"ז אות א').

ענפים קטנים שיוצאים מהערבה

ענפים קטנים שיוצאים מעלי הערבה, כשרים ואינם פוסלים את הערבה, ואין חיוב לקוטמם, אך לנוי מצוה ראוי לקוטמם. (וכנ"ל שאין צריך בערבה שעליה יהיו חופים את העץ, ובהורני חוקיק עמ' שמד).

ערבה שיש בה כתמים חומים או שחורים

מצוי מאוד בערבה שיש בעלים כתמים חומים או שחורים, מחמת הריסוס או מחלת צמחים, והערבה כשרה, אך הידור מצוה "זה אלי ואנוהו" לקחת ערבה נקייה.

החלפת הערבות

ברמ"א (סי' תרנ"ד ס"א) מבואר שיש להזהר להחליף הערבות כל יום, **ורבים מהדרים בזה, אך אינו חיוב,** כיון שעכ"פ בזמנינו אם שומרים על הערבה היטב, אפשר להחליף את הערבות כל יומיים או שלושה לפי העניין, [כמצוי שהערבה מתייבשת או שעלי הערבה נופלים בשעת הנענועים].

גודל הערבה

גודל הערבה ג' טפחים (שו"ע סי' תר"נ ס"א). ומודדים את הג' טפחים מהעץ שמתחת העלה התחתון עד

למעלה בלא העלים העליונים. (ערוך השולחן שם והגר"ק בספר ארבעת המינים למהדרין עמ' רמד, אך יש מחמירים למדוד עד סוף החלק שיש בו עץ ולא החלק הרך). ושיעורו כנ"ל לגבי הדס.

דיני אתרוג

ברכה סק"ו כתב שעובי גובהו בכלל הפסול, ולדינא נראה כאחרונים הנ"ל).

אם הנקודה למטה מהחוטם האתרוג, כשר. אך אם הנקודות ברוב ואף בצד אחד של האתרוג יש בזה שינוי מראה ופסול.

אם יש שני נקודות מתחת לחוטם האתרוג ונפרדות זו מזו, יש פוסלים, ולכתחילה מחמירים בזה, ויש מבני אשכנז שמקילים בזה אף אם הם לא ברובו. וראה בהערה. (בשו"ע סי' תרמ"ח ס"י הביא מח' אם פוסלים שני נקודות אף במקום אחד או לא, וכתב שם שיש אומרים שכשר, ויש פוסלים, ובדעת השו"ע, במשנ"ב שם סקמ"ב הביא דעת הא"ר והפמ"ג להכשיר כי"א הראשון, ובכה"ח ס"ק עד כתב שיש אומרים ויש אומרים הלכה כי"א בתרא ורק בשעת הדחק סומכים לקולא על הי"א קמא לברכה, ובכה"ח שם סקע"ח, ובהורני חוקיך עמ' שעה, ודעת החזו"א או"ח סי' קמ"ז סק"ה ד"ה ספק רק, כתב שלדעת הראשונים הנ"ל פסול רק אם הנקודות נמצאות בכל שטח האתרוג, ויש שפסקו כדברי החזו"א, ואולם דבריו חידוש עצום, ולא נאמרו להלכה, ולכן אף הנוהגים כחזו"א מחמירים בזה כשיטת המשנ"ב, וכן בשו"ע הרב סק"כ כתב שלכתחילה יש להחמיר כדעה השניה ורק בשעת הדחק שא"א למצוא אתרוג אחר אפשר להקל בזה).

נקודה על הדז של הפיטם, פסול. אך נקודה ואף נקודות שחורות על השושנתא כשר, (ע"י משנ"ב סק"ל ובספר ארבעת המינים למהדרין עמ' קצד).

נקודות על העוקץ, כשרות, כיון שלא נראים שמחזיקים את האתרוג (א"א מבוטשאטש סי' תרמ"ח והגר"ק).

נקודות שנוטים לשחור, הרי הוא כלל שחור שפסול. (דע"ת סי' תרמ"ח סט"ז ובחוט שני סוכות פי"ד ס"ד).

נקודה שחורה על הבלעטלך, תלוי בסוגי הנקודות וכדלהלן. (ע"י שער הציון סקנ"ו בשם הפמ"ג לגבי חזית ומראה שחור על בועה, אך יל"ע כיון שבבלעטלך הרי הוא חלק מהאתרוג הרי הוא פסול וכן הסכימו כמה אחרונים ובשו"ת תשובות והנהגות ח"ג סי' קפו, וכן הו"ד הגריש"א והגר"ח"ק, וכ"כ בספר הורני חוקיך עמ' שפ, ואמנם בנקודות שחורות בזמנינו הרי הוא תלוי וכמו שיתבאר להלן).

גודל נקודה הפוסלת

נקודה שחורה שפוסלת, היא רק אם שמחזיקים את האתרוג ביד, היא ניכרת, אבל אם מרחוק לא רואים את הנקודה השחורה ואינת ניכרת אינה פוסלת והאתרוג כשר ומהודר. אך יש מהדרים להידור מצוה לקחת אתרוג נקי לגמרי. [ובודאי שאי אפשר למוכרו כאתרוג מהודר מאוד]. (כנתבאר להדיא בפוסקים ובשעה"צ סקמ"ט לגבי שינוי מראה בחוטם, וכן הובא שהחזו"א היה בודק, כמבואר בספר המינים המהודרים עמ' פ, וכן כתב בשו"ת שאל בני ח"ב עמ' תשפ"ב בשם הגרש"ז אולמן זצ"ל, וכן כתב בספר הלכות חג בחג ארבעת המינים עמ' קנט, ובהורני חוקיך עמ' שפז).

צורת האתרוג

הידור מצוה לקחת אתרוג שיש לו צורה יפה, (א). בנוי כמגדל ולא דומה לכדור, (ב). שיהיה העוקץ שקוע, (ג). שהעוקץ של האתרוג יהיה מכוון כנגד פיטמת האתרוג. (תפארת ישראל סוכה פ"ג משנה ו', והו"ד בחיים וברכה ס'ה בשם התפארת ישראל) **אך להלכה אין בזה קפידא, והוא רק להידור מצוה**. (ע"י ריש סי' תרמח). [ויש שהעדיפו צורה יפה על אתרוג שאינו נקי, (היכל הוראה ח"א אות פג, וילקו"י ד' מינים עמ' שצד) ואמנם כנתבאר הלכה כנתבאר שני הידורים הנ"ל מובאים בתפארת ישראל ולפעמים אתרוג שאינו נקי הוא ספק חסר משא"כ צורה נאה שמעיקר הדין אינו פוסל, וכן אתרוג צהוב עם נקודות עדיף מירוק ללא נקודות].

בדיקת האתרוג בזכוכית מגדלת [מפסולי חסר/שינוי מראה]

בין בפסולי מראה, (שו"ת המב"ט ח"ג סי' מט, ומשנ"ב סקמ"ו ועוד) ובין בפסולי חסר, (פמ"ג סי' תרמ"ח א"א סק"ח) אין חיוב להסתכל בזכוכית מגדלת, כדי לראות אם יש באתרוג שינוי מראה. **אך הרבה פעמים אם לא יודעים לבדוק את האתרוג** [כהמון העם שלא בקיאים במראות אתרוג] צריך לבדוק את האתרוג היטב, וכן אם רואים איזה סימן ואי אפשר להבחין מהו צריך לראות אם הוא חסר או שינוי מראה. (ע"י רע"א דרוש וחידוש, וחזו"א סי' קמ"ז ה', ובשו"ת תו"ה ח"ג סי' קפז בשם החזו"א, ובמעדני שלמה עמ' ריב בשם הגרש"ז"א, ונתבאר בארוכה בספר).

דיני שינוי מראה

הידור מצוה [מהודר א' א'] לקחת אתרוג ללא נקודות כלל. (פמ"ג א"א סו"ס תרמ"ח ובחיי אדם כלל קנא ס"ח).

נקודות שחורות

אם הנקודה השחורה [שפוסלת וכמו שיתבאר להלן] בחוטם האתרוג, אף נקודה אחת האתרוג פסול ביום הראשון כיון שאינו הדר. (שו"ע סי' תרמ"ח ס"ב). **ובשאר הימים לבני ספרד**: כשר לברכה, **ולבני אשכנז**: פסול לברכה, [ורק בשעת הדחק שאין לו אחר].

מקום החוטם - מתחיל ממקום שהאתרוג מתחיל להיות צר בשיפוע עד הפיטמא. (נחלקו בזה הראשונים, דעת רש"י סוכה לה: ד"ה ובחוטמו במקום העבה ביותר באתרוג לפני שמתקצר, ודעת הראב"ה שהוא מעובי גובהו עד ראש האתרוג נקרא חוטם, ויש אומרים שרק השיפוע עד ראש האתרוג נקרא חוטם, וברא"ש סוכה שם ס"כ כתב שכל השיפוע קרוי חוטם, והרמב"ם בפ"ח מסוכות ה"ז כתב שחוטמו היינו הדד של האתרוג, ולמעשה כתב בב"י שעמא דבר שמעובי גובהו עד הפיטמא פוסלין חזית כל שהוא, וכן כתב בשו"ע ס"ט "וחוטמו היינו ממקום שמתחיל להקצר ולהתחדד כלפי ראשו". ומבואר שרק השיפוע בכלל וכן כתב בס"ב, ובלבוש סי"ב ובשו"ע הרב סכ"א, ובביה"ל ד"ה במקום, אבל במחזיק

יבש אין בזה כיון שאין כאן שיעור היבשות, ואינו בכלל יציאת מבחוק, ומשום מראה לבן הקה"י באורחות רבינו אחרון נ' שאי"ז שינוי מראה כיון שלא נראה מבחוק).

קו/קווים לבנים באתרוג - אתרוג שיש בו כמין קו או קווים לבנים, ולפעמים מצוי באתרוגים [ונהיה מתולעת הטריפס] האתרוג פסול כדין שינוי מראה. (הוראת הגר"י משדי שליט"א).

נקודות חומות

נקודות חומות, אם מחמת מכה או לחץ או כנימה או ריסוס וכדו' אינם פוסלות, כיון שהם חיצוניים וכנ"ל לגבי נקודות שחורות. אבל אם הנקודות פנימיות.... מעיקר הדין אינם פוסלות...

אתרוג שקיבל מכה בבליטות הקטנות של האתרוג [נקראים לוזים, ויש בהם שמן בחומציות גבוהה] ואם מתפוצץ בליטה אחת גורם לאתרוג להיות בגוון חום, ונהפך לחום, בשעת הדחק האתרוג כשר. (עי' משנ"ב סקכ"ו).

נקודה חומה בחוטמו כשר, אבל אינו מהודר.

שימוש בעט הדר

בזמנינו יצא לאור "עט הדר" לצבוע את הנקודות השחורות שיהיו בהירות, ולהלכה ע"י זה אין בזה שינוי מראה, אך צריך להזהר שלא לחסר מבשר האתרוג, ע"י שישטוף את המקום הנ"ל לאחר מכן. (הגר"מ בראנדספר בקובץ מה טובו אוהליך יעקב ח"ד עמ' שטו, שחשש בזה משום כבוש, כיון שהחומר הנ"ל חריף, וע"ע במש"כ הגר"י משדי שליט"א בספר הורני חוקי עמ' שפג, והגאון רבי שמאי קהת הכהן גרוס שליט"א במח"ס שו"ת שבט הקהתי כתב לי בזה"ל: אם נשאר מתוכה כל הזמן ואינו ניכר לכאורה יש להקל בעט שיש לו מראה כשר. עכ"ל).

דיני אתרוג שנקלף/חסר

אתרוג שנקלף או נחסר פסול. [ולהלן יתבאר איזה קליפה] ואם נשאר משהו יש מכשירים, ולכתחילה מחמירים שפסול אלא א"כ נשאר כשיעור סלע שהוא 3.2 ס"מ. (שו"ע סי' תרמ"ח ס"ו).

אך יש בזה חילוקים בסוגי הקליפות: באתרוג יש שלושה קליפות, א' קליפה חיצונית כעין ניילון שקוף, אם הוא נקלף האתרוג כשר לכתחילה. (עי' שו"ע סי' תרמ"ח ס"ו, ובמשנ"ב סקכ"ו, ובביה"ל ס"ב ד"ה ואם חסר כל שהוא). **ב' קליפה הירוקה** ואם לא התקלף למקום הלבן הוא רק כשר, אבל המהדרין שאינו חסר כלל ולא יהיה חסר אף בקליפה הירוקה. (נח' בראשונים, ולדינא דעת המשנ"ב לפסול ודעת החזו"א להתיר). **ג' קליפה הלבנה** שהוא בשר האתרוג, אף אם נחסר משהו פסול. (עי' שו"ע ומשנ"ב שם ובשעה"צ סקכ"ז).

שיעור החסרון

אתרוג שחסר אף כל שהוא פסול. (עי' שו"ע סי' תרמ"ח ס"ב ומשנ"ב שם סק"ט).

דיני ספק חסר

ספק חסר [אף בחוטמו של האתרוג] כשר אף ביום הראשון, ואפשר אף לברך עליו. (ט"ז שם סק"ה, ובחיי

נקודות השחורות הכשרות

מעיקר הדין נקודה שחורה שפוסלת רק אם היא חלק מהאתרוג ולא מדבר חיצוני. (הסכמת הפוסקים).

ולכן נקודות ולכלוכים / מזיהום אויר/פטריה שחורה/פריחה או מאלרגיה - אינם פסולות כיון שהם מדבר חיצוני. אך לכתחילה יש להורידם משום "זהו אלי ואנוהו". (ועי' או"ר ח"ב עמ' רעד שנקודות שחורות אף אם רק מומחה יכול להורידם אינם פוסלות).

צורת הורדת הנקודות - להוריד בזהירות ע"י קיסם אוזניים רטוב או קיסם עץ בעדינות [ע"י מומחה] או ע"י בד לח או פלסטינה או דבק שדומה לפסטלינה.

הנקודות שהם ספק או משתנות

א). נקודות מריסוס, אינם פוסלות. (נתבאר בארוכה בספר שלמעשה הסכמת הפוסקים להתיר בזה, ואין מקום להחמיר בזה). אך לפעמים הריסוס צורב עמוקות את האתרוג והרי הוא בגדר חסר. ובזה צריך ראיית מורה הוראה הבקי בדיני מראות באתרוג. שלפעמים יפסל מחמת שינוי מראה באתרוג. (עי' בעיטורי מרדכי ד' מינים עמ' ג' בשם הגרמ"ש קליין והגרמ"מ לובין שבכה"ג הרי הוא שינוי מראה ופסול).

ב). נקודות מקוצים באילן. ואם עושות נקב יתבאר להלן.

ג). נקודות שחורות מכירסום בעלי חיים, לפעמים יש שם חשש כירסום ורקבון של האתרוג, והרי זה כנקודות פנימיות שהרי הם פסולות, ואז צריך לבדוק את האתרוג בזוככית מגדלת אם הוא חסר.

ובכל ספק בנקודות הנ"ל, ומי שאינו בקי, יראנו למורה הוראה הבקי בדיני אתרוג.

נקודות לבנות

נקודות לבנות בצבע דף לבן - פסולות, (עי' תפאר"י פ"ג סוכה מד, ודע"ת סט"ז וכן מוטו בשם החזו"א), אך בזמנינו מצוי נקודות הנ"ל.

נקודות לבנות, מאבקה או קורים - כשרות, כיון שהם חיצוניות ואפשר להורידם, אך צבע חיזור באתרוג שנוטה ללבן, [שנעשה מחמת שלא קיבל שמש, או טעמים נוספים ואכמ"ל] אינו פסול, אך אינו אתרוג מהודר מדיני "זהו אלי ואנוהו", התנאה לפניו במצוות.

נקודות לבנות מתולעים - נקודות לבנות [שנהיות מתולעת "אקרית אדומה"] אם מבחוק אין שינוי מראה שהאתרוג נראה לבן, האתרוג כשר, אבל אם מרחוק ניכר שיש לבן האתרוג פסול. (נחלקו הפוסקים האם דינו כחסר כיון שהתולעת מוצצת מבשר האתרוג, או לא, ויש שכתבו שבמציאות בזמנינו התולעת גם מוצצת את מוהל האתרוג ואין בזה חשש חסר וכמו שמצינו בשו"ע סי' תרמ"ח ס"א שאפשר לבדוק את האתרוג בבדיקת חוט ומחט, ואף שיוצא מוהל לא חיישנו בזה לחסר, וכן כתב בחזו"א סי' קמז ס"ה שמוהל היוצא אינו משום חסר, ואף משום

אדם כלל קנה א' ובחזו"א סי' קמז סק"ה). **אך צריך לדעת שאם מוכרים אתרוג שהוא ספק חסר ב150 ש"ח ואומרים שהוא מהודר, הרי הוא מקח טעות, ואיסור אונאה. כי אדם שמשלם סכום כזה יקר לא על כזה אתרוג שמוכשר מכוח ספק ספיקא.**

בספק חסר בפיטם, ראוי להחמיר ביום הראשון. (חזו"א סי' קמ"ז סק"ה).

בספק חסר בשנים שלושה מקומות במיעוטו של האתרוג כשר, אבל אם הוא ברובו של האתרוג או בחוטם ועוד מקום ראוי להחמיר. (חזו"א שם) אך בשאר הימים אף לבני אשכנז אפשר להקל בזה. (חזו"א שם).

חסר שנעשה מתולעים וכדו'

חסר שנעשה מתולעים, יש בזה כמה אופנים, ומ"מ אינו מצוי באתרוגים בזמנינו וקצרנו בפרטי הפסולים ויתבארו בספר בהרחבה עם תמונות בס"ד, ואף שלפעמים יש ספיקות ושאלות יש לשאול למורה הוראה הבקי בדיני מראות האתרוג. (במג"א סי' תרמ"ח סק"א כתב דברי רש"י שכתב לשינא אחרינא סרח מחמת תולעים, וכתב "משמע דאיכלת תולעים לבד לא פל עיין סעיף ב' עכ"ל, ובמחצית השקל כתב לבאר שמבואר שבחסר כל שהוא אינו פסול כל עוד שאינו חסר כאיסר, וכן כתב בכה"ח שם. ואמנם ברש"ש בסוכה לז כתב שמיירי ביו"ט שני שאינו פסול משום חסרון, וכן כתב בית השואבה אתרוג אות סה, ועוד ישוב כתב בכפות תמרים סוכה שם ד"ה ת"ש שהתולעים אכלו רק את קליפתו הדקה ע"ש).

גודל האתרוג

גודל האתרוג לכתחילה בשיעור שני ביצים (סי' תרמ"ח סכ"ב וביה"ל שם ד"ה פחות) להחזו"א 100 סמ"ק, ולהגר"ח נאה 58 סמ"ק, (עי' חזו"א עוקצין ס"ג סק"ז ובשיעורין של תורה שיעורי המצוות אות כה).

אתרוג קטן בשאר הימים, כיון שפסול משום הדר, ולכן בשאר הימים אם האתרוג מצטמק **לבני ספרד כשר ולבני אשכנז פסול כל שבעה. ומ"מ אף לבני ספרד לכתחילה יש להדר לקחת אתרוג בשיעור גדול** [כשיעור חזו"א, ואף יותר גדול] (א). כדי שאח"כ לא יצטמק בשבעת ימי החג, ולכתחילה יש להדר בזה. (עי' ביה"ל שם ד"ה פסול בשם הביכור"י, וחזו"א סי' קמ"ח סק"ב). גם כיון שבדרך כלל קונים את האתרוג כמה ימים לפני סוכות, ומצוי שהאתרוג מתנפח ממים שהשקו אותו ואח"כ מצטמק. (ג). הידור מצוה באתרוג גדול, [אך שלא יהיה גדול מידי]. (וכנתבאר במג"א סי' תרע"ב וכנ"ל לגבי גודל הלולב).

אתרוג שניקב

אתרוג שניקב כנקב מופלש כל שהוא, אע"פ שלא נחסר כלום. (שו"ע סי' תרמ"ח ס"ב) ובזמנינו אינו מצוי באתרוגים הממיומנים שעוברים כמה וכמה מיונים, (ונתבאר בארוכה בשערי יוסף הלכות ארבעת המינים).

נקב באתרוג הנעשה מקוצים [-הוגלד האתרוג] נקב הנעשה באתרוג מחמת הקוצים, אם הנקב לא הגליד, האתרוג פסול, אבל אם הנקב הוגלד לגמרי

[ולא נשאר שום נקב] ונראה כעין בלעטלך [או שקליפת האתרוג עוברת עליו] האתרוג כשר. (רמ"א סי' תרמ"ח ס"ב ומשנ"ב שם סק"י, והסכמת הפוסקים).

נקב במקום הפיטם

נקב בראש האתרוג במקום הפיטם, לכתחילה פסול (עי' משנ"ב סק"א).

לפעמים מגיע עד חדרי הזרע ויש מחמירים שפוסל את האתרוג. (הגרע"פ, אך מעיקר הדין אינו פוסל וכמו שכתב בשד"ח ד' מינים ס"א אות יד, ויש בזה כמה ספיקות אינו מופלש, ויש אומרים שאף מופלש אינו פסול אלא א"כ חסר, וגם ברוב הפעמים אינו מגיע לחדרי הזרע, וכמו שכתב בספר הורני חוקין עמ' שנג, ולפי"ז אפשר שאי"צ להחמיר לבדוק, אך אפשר שכיון שהוא ספק חסר, ואינו לכתחילה, כיון שאפשר לבדוק אותו בקלות כגון על ידי הכנסת חוט דק ראוי לבדוק).

אתרוג שיש בו סדק [-בקיעה/חריץ]

אתרוג שיש בו כמין בקיעה או חריץ דק, [הקורה מחמת אקרית הפקע] האתרוג כשר, כיון שהוא מתחילת ברייתו כך. (שו"ת שערי דעה סי' טו ובחיים ברכה סי' קצ"ג ובביכור"י תוס' ביכורים סק"ח), אך הרבה פעמים האתרוג סדוק, וצריך להראותו למומחה הבקי בדיני אתרוג.

דיני בלעטלך באתרוג

אתרוג שיש בו חזזית פסול. (שו"ע סי' תרמ"ח ס"ט). ובזמנינו אין החזזית מצויה, אך מצויים על האתרוג בלעטלך, ודיניהם כדלהלן:

בלאטלעך שאינם גבוהים מגובהו של האתרוג, וכמצוי ברוב האתרוגים כשר לכתחילה. (עי' שו"ע סי' תרמ"ח ס"ג ובמשנ"ב שם סק"ג). והוא הבלאטלעך המצויים בזמנינו. (פוסקי זמנינו).

בלעטלך שגבוהים בחוטמו של האתרוג [ובודקים כן ע"י שעוצמים את העינים ומעבירים את היד על האתרוג, ורק אם מרגישים אותם במישוש היד, פוסלים. (הסכמת הפוסקים) ואפשר שבזמנינו אינו מצוי, א"כ אף אין צריך לבדוק כן, ויל"ע]. **רבים מבני אשכנז מחמירים:** אפילו משהו פסול. (עי' ברמ"א סי' תרמ"ח ס"ג ובמשנ"ב שם סק"ג כתב, ובשעה"צ סק"ו, ובשו"ת אור לציון ח"ג פרק לה תשובה ג', שטוב להחמיר בזה). **אך רבים מקילים** בבלעטלך שבזמנינו אף אם נמצא בגובהו של האתרוג כיון שאינו חלק מהאתרוג, (עי' שו"ע הרב שם סק"ג, ובערוך השולחן שם סל"ד ובשו"ת יבי"א ח"ט תאו"ח סי' צ"ב אות א', ובקובץ מה טוהו אהליך יעקב ח"ד עמ' קלז בשם הגר"ש דבליצין זצ"ל). אך כנתבאר שיש הידור מצוה "זה אלי ואנוהו" לקחת אתרוג מהודר א' א' ללא בלאטלעך. (וכנתבאר להדיא מדברי הפוסקים לגבי נקודות שחורות באתרוג, וביוסף אומץ סימן תתרג).

בלעטלך [שגבוהים בחוטמו של אתרוג וכנ"ל] **שנמצאים מתחת לחוטם, יש אומרים שאם נמצאים במקום אחד כשר, ואם היו בשני מקומות ברוב שטח האתרוג או ברוב היקו פוסלים** את האתרוג, ואף לבני ספרד שם שניהם במקום אחד [ופרודים אחד מהשני] יש להחמיר שהאתרוג פסול, אבל אם מחוברים אחד ליד השני, האתרוג כשר. (אזמרה לשמך בהל' ד' מינים). **ואולם להלכה**

א). בצבע הפיטם, אם הוא מקום הפיטם בצבע שחור של עובש, מוכח שהפיטם נפל אחרי שהיה מעל העץ. (שמעתי מהגר"ח רבינוביץ שליט"א).

ב). אם יש טבעת וחריץ מסביב לפיטם, מוכח שהפיטם נפל לאחר מכן. (כשרות ארבעת המינים עמ' כז בשם הגר"מ הלר זצ"ל).

ג). אם יש הגלדה במקום הפיטם בצבע קרם או חום בהיר סימן שנפל מהעץ, אבל אם אין שום הגלדה סימן שנפל אח"כ. (פוסקי זמנינו).

הידור מוצה בלקחת אתרוג עם פיטם

הידור מוצה לקחת אתרוג עם פיטם, שלא להכנס לספיקות הנ"ל, [ויש אומרים לקחת אתרוג עם פיטם אף שיש בו בלעטלאך (הגריש"א באשרי האיש ל"ג פל"א אות ד') או אתרוג מרוקאי עם פיטם, מאשר חזו"א בלא פיטם (הגרע"פ). אך יש שהידור לקחת אתרוג בלא פיטם, כיון שחוששים בו לחשש מורכב, (הגרשז"א במעדני שלמה עמ' צה)].

ספק מתי נפל הפיטם

במקום ספק מתי נפל הפיטם אפשר להתיר, אך בזמנינו שמצוי אתרוגים יש להחמיר בזה, (החיד"א ביעיר און מערכת ס' אות לב כתב שכשר משום ספק ספיקא, וכ"כ בשער הציון ס' תרמ"ח סקל"ז, וכ"כ בכה"ח סקנ"ג ובחזו"ע עמ' רסד, אבל בשו"ת בעי חיי חזו"ד ס' קז כתב שאחר שהשו"ע כתב שפסול א"א לעשות ספק ספיקא ע"ש, ואמנם בזמנינו שרוב הפיטמים נופלים באתרוג, אפשר להקל בזה, ומ"מ בזמנינו כיון שמצוי אתרוגים, יש להחמיר בזה).

אתרוג בלא עוקץ

נפל העוקץ פסול. (שו"ע שם ס"ח). [ורק בשעת הדחק שאין אתרוג אחר בעיר אפשר לברך עליו (משנ"ב שם סקל"ג)].

צבע האתרוג

הידור מוצה לקחת לכתחילה אתרוג בצבע צהוב, (תוס' סוכה לא: ד"ה הירוק, פמ"ג א"א סו"ס תרמח, שו"ע הרב שם ס"ל, ומשנ"ב שם ס"ק סה). והידור מוצה שיהיה נקי מכל גוון ירוק, אך יש מהדרים על פי הקבלה לקחת אתרוג ירוק. (סידור בית יעקב ליעב"ץ הלכות ד' מינים אות כא ע"פ תיקוני זוהר תיקון כא דף נו:).

אתרוג בצבע אדום כהה, שחור, חום כהה הדומה לשחור, לבן כקליפת הביצה - פסול. (עי' שו"ע ס' תרמ"ח סעי' כא).

אתרוג ירוק כצבע הכרתי [-ירוק כהה] - אינו לכתחילה, אך האתרוגים שבימינו ברובם כשרים, כיון שאח"כ יכול לחזור למראה צהוב. (עי' שו"ע שם, ובאו"ר ח"ב עמ' רסו, ובספר ארבעת המינים למהר"ן עמ' תפח, ובספר לקיחה תמה עמ' קמא).

אתרוג שמשנתה מירוק לצהוב - אינו לכתחילה ורק בדיעבד כשר, ונכון ליטול אחר. (בב"ח סו"ס תרמ"ח כתב שפסול, וכן כתב בעולת תמיד ובמשכנות יקעב ס' קנו, ובשו"ת חוט המשולש ס' כג מהגר"ח מוואלוז'ין זצ"ל, אך עת ה"ז סק"י והמג"א סק"ג ובח"א כלל קנא סט"ו ובשו"ע הרב ס"ל ובמשנ"ב סק"ה שכשר, ומ"מ הו"ד הגריש"א בסוכת חיים עמ' שמא שלכתחילה יש לקחת אתרוג שחור למראה אתרוג לגמרי ושאינו בו מראה ירוק).

וכנתבאר שרבים מקילים בבלעטלך שבזמנינו אף אם נמצאים בגובה האתרוג, וגם בדעת השו"ע אם ב' נקודות פוסלות נח' הפוסקים, ואפשר גם שכל דבר השו"ע הוא רק באבובעות כנתבאר בדברי השו"ע שם, ולא בנקודות שנגרמות מדבר חיצוני וכתבאר בשו"ת המב"ט ח"ג ס' מט ועוד וכתבאר בארוכה בשערי יוסף ארבעת המינים חלק בירורי הלכה, ושו"ר שכן הורה הגרמ"מ לובין שליט"א שהרי הוא נחשב מנומר במראות הכשרים, ואסור, אף אם נמצא לבני ספרד שני בלעטלך במקום אחר אין להחמיר שהאתרוג פסול.

דיני אתרוג בלי פיטם

אתרוג שנפל הפיטם, יש בזה ג' אופנים.

א). אם ניטל גם השושנתא [-פרח] וגם הדד [שצמוד לאתרוג] ונעשה גומא במקום, האתרוג פסול, (שו"ע ס' תרמ"ח ס"ז) ובשאר הימים, לבני ספרד: כשר, ולבני אשכנז: פסול.

ב). אם ניטל רק מעל הגומא, ומכסה את הגומא, ובולט קצת לעלה, לבני ספרד: כשר, ולבני אשכנז: יש להדר לקחת אחר. (משנ"ב סק"ל).

ג). אם אינו בולט לחוץ, וגם אין גומא, לכתחילה אף לבני ספרד יש להחמיר ביום הראשון. (עי' בב"י שם, ובמשנ"ב שם סק"ל).

אך אם ניטל רק השושנתא, ולא ניטל הדד, לבני ספרד: אינו פסול, ולבני אשכנז: טוב להחמיר בזה. (עי' רמ"א שם) ומשום זה אלי ואנוהו נראה שאף לבני ספרד יש להחמיר בזה, משום זה אלי ואנוהו.

אתרוג שהפיטם נפל באילן

אם הפיטם נפל באילן האתרוג כשר לכתחילה. ובזמנינו האתרוגים שאין להם פיטם כגון אתרוג תמני וכדו' מצוי שהפיטם של האתרוגים נופל באילן, ולכן הם כשרים, אך אתרוג מרוקאי או אתרוג חזו"א שגדל עם פיטם בדרך כלל, ועתה אין לו פיטם, תלוי באופנים שג"ל. (דעת הראב"ד תמים דעים ס' רל"ב, רא"ש פ"ג ס' ט"ז, המכתם לה. ההשלמה לה: שאתרוג שאין להם פיטם אינו מעכב, אבל ברמב"ן בהל' לולב הגדול כתב להשיג ע"ד הראב"ד שמעולם לא עלה על דעת מעולם שלא יהיה אתרוג בלא פיטם, ורק הפיטם נושר מהעץ, וכן כתב בחידושי הריטב"א סוכה לה: ובמאירי במגן אבות, ובשבט הלל ס' שם, וכן הו"ד החזו"א ובהליכו"ש פ"י ס"ח ובשו"ת שבט הלוי ח"א ס' קעז שבאתרוגים שבזמנינו הרי זה מצוי שהפיטמים נופלים וממילא הרי הם כשרים). [ויש מחמירים שאתרוג בלא פיטם כשר, רק אם לא ידוע מעולם שלא היו לו פיטם. (תליא במח' הראשונים, וכתבו להחמיר, שו"ת קנה בושם ח"ב ס' כו, הגרי"ש בהערות לסוכה לה. ועוד, ונתבאר בארוכה בספר בהרחבה).

סימני הזיהוי לאתרוג שהיה בו פיטם

במשנ"ב (ס' תרמ"ח סקל"ב) כתב שהדרך לזהות אם הפיטם נפל לאתרוג, אם יש בו גומא הפיטם נפל באילן, ואם אין בו גומא פסול, אך בזמנינו קשה לבדוק סימן זה, כי מצוי שיש לו גומא והיה לו פיטם, ונוצרה הגומא לאחר שנפל הפיטם.

אך מצינו כמה אופנים לבדוק אם היה לאתרוג פיטם. [וידועים ביותר למומחים באתרוגים].

אתרוג צהוב שאינו מהודר - עדיף לקחת אתרוג צהוב שאינו מהודר כ"כ, מאשר לקחת אתרוג ירוק ככרתלי. (חוט שני סוכות עמ' רפד).

אתרוג רקוב או ישן

אתרוג רקוב או ישן פסול, בזמנינו אינו מצוי [ונתבאר הדינים בהרחבה בשערי יוסף הלכות אתרוג]. אך כתבו הפוסקים יכול להיות נקודות קטנות שנפגעו מתולעים, ונהיה במקום שם חסר, והרי זה פסול גמור, ומי שלא בקי בדיני אתרוג לא יבחין בזה בלא התבוננות.

אתרוג מורכב - זן האתרוג

אתרוג המורכב פסול, ובזמנינו גם אי אפשר לסמוך על הסמינים לבדיקת אתרוג שאינו מורכב,

שו"ת בדיני קניית ארבעת המינים

במשנ"ב סי' תרנ"ח סק"י, ועוד טעמים, ונתבאר בארוכה בספר, ולכן אין חשש בזה.

קניית ארבעת המינים לבחור ישיבה

שאלה: בחור ישיבה שסמוך על שולחן אביו. **תשובה:** (א). האבא ישלם למוכר, והמוכר יקנה לבן. (ב). יקנה בקניין חצר ויחזיקם בידו באופן שנכנס בידו. (עי' משנ"ב שם). (ג). הבן יתן פרוטה לאבא ויקנה ממנו במשיכה. (ד). הבן יקנה בהגבהה. (הגרע"פ).

קניית ארבעת המינים מהודרים ממעשר

שאלה: האם מותר להוסיף ולהדר בהידור בארבעת המינים מכספי מעשר. **תשובה:** הידור מצוה עד שליש [דהיינו אתרוג כשר שמחירו 100 ש"ח יחד לקנות אתרוג 133 ש"ח, ואיש אמיד שיש לו הרבה כסף יש מחמירים להוסיף מההידור יותר משליש. (עי' סי' תרנ"ו ס"א ומשנ"ב סק"ה וסק"ו)] כיון שהוא לדבר מצוה שלו יש מחמירים שאי אפשר, אך רבים מתירים בזה.

מקור: מבואר בגמ' בב"ק דף ט: "הידור מצוה עד שליש משלו", אך אם מוסיף יותר משליש, לכאורה יכול להוסיף ממעשר כספים, וכן כתב בלקט יושר (ח"ב עמ' ע"ו) וז"ל: אינו רשאי לקנות ממנו לא טלית ולא תפילין ולא אתרוג, אף על פי דאם ירצה הוא יוצא באתרוג של קהל, משום שהם דברים של ירושה, אבל יכול לקנות ממנו הידור אתרוג ונרות לביהכ"נ אפי' נר של יוה"כ. עכ"ל. וכ"ש לבני ספרד שנוהגים להתיר לקנות ממעשר כספים לדבר מצוה אף שלו, ואמנם בשו"ת מנח"י (ח"ח סי' פ"ב), וכ"כ בספר באורח צדקה (פרק י"א ה') בשם הגריש"א, וכ"כ באזמרה לשמך ד' מינים.

קניית ארבעת המינים לבניו ממעשרות

שאלה: האם יכול לקנות ארבעת המינים לבניו מכספי מעשרות, ואף שקימ"ל שאין משתמשים בכספי מעשרות למצוות, מ"מ הרי אינו חייב לפרנסם.

תשובה: יכול לקנות את הד' מינים מכספי מעשרות, כיון שאינו חייב לקנות להם.

קניית קופסא יפה לאתרוג

שאלה: האם צריך להדר ולהוציא כסף ולקנות קופסא מהודרת לאתרוג או לד' מינים.

תשובה: יש בזה הידור מצוה, וכמו שמצינו לגבי ס"ת כורכו בשיראין נאין.

להראות את ארבעת המינים למורה הוראה שאלה: האם כל אדם שקונה ד' מינים צריך להראות אותו למורה הוראה.

תשובה: אף אם נקנו באריזות סגורות או במקום ממוין יש לבדוקם היטב או להראותם על חכם.

מקור: ע"פ הידוע אינו בכלל מיעוט המצוי, ועד 10 אחוז, ואין זה בכלל מיעוט המצוי, אך יש מחמירים שאין לסמוך בזה על המיון כיון שמצוי הרבה פסולים, וכידוע ממורי ההוראה, וכיון שאיכא לברורי, (עי' שו"ע יו"ד סי' ח"ח ס"ב ויו"ד סי' ק"י ס"ט ואו"ח סי' תל"ז ס"ב, ובחכ"א הנהגת שואל ונשאל אות פב) יש להחמיר בזה. וכן כתב לי הג"ר שמאי קהת הכהן גרוס שליט"א במח"ס שו"ת שבט הקהתי שראוי והידור קצת לבדוק, ואמנם הגר"י משדי שליט"א במח"ס הורני חוקיק כתב לי שאינו מצוי פסולים במקומות הנ"ל, וממילא אינו חיוב לבדוק בכלל דאיכא לברורי, אך מ"מ בודאי שראוי לבדוק להידור וחיתת המצוה, ולא לקנות בעינים סגורות.

קניית ד' מינים ללא הכשר

שאלה: האם מותר לקנות ד' מינים במקום שאין כשרות על הד' מינים.

תשובה: אפשר לקנות אף בלא הכשר אצל אדם ירא שמים ומוחזק בכשרות, [ואם לא יש חשש טבל וערלה] אבל צריך לראות שהד' מינים כשרים.

מקור: עי' משנ"ב סי' תרמ"ו סק"ו ויו"ד סי' קי"ט.

קניית אתרוג באשראי או בצ"ק

שאלה: אדם המשלם על קניית ארבעת המינים בצ"ק או בכרטיס אשראי, האם יש בזה חסרון של לכם.

תשובה: למעשה אין בזה חסרון של לכם, אך רבים מהדרים לקנותם במזומן.

מקור: אף שיש אומרים שקניין דרבנן בארבעת המינים לא מועיל לדאורייתא, וכמבואר בשע"ת סי' תרנ"ח סק"ה בשם המחנה אפרים, מ"מ כתב בנתיבות המשפט בקהלת יעקב (סי' כ"ח) שהטעם בזה שכיון שקנאו במשיכה הבעלים מפקיר את החפץ מצידו ולאחר שבא החפץ ליד הלוקח הוא זוכה בו לגמרי והרי הוא שלו מן התורה יעו"ש. ועוד י"ל שמהני מקנין סיטומתא ומהני לדאורייתא, וכמו שכתב בשו"ת הרשב"א בתשובות המיוחסות להרמב"ן סי' רכ"ה. ואמנם בביה"ל סי' תמ"ח ס"ג ד"ה בדבר מועט כתב שמדברי הרמב"ן נראה בסו"ד שלמעשה לא מהני מדאורייתא, ולכן אי אפשר לסמוך על קנין הסוחרים אלא צריך לצרף עמו עוד קנין יעו"ש. ונראה שאפשר לסמוך ע"ד הנתיבות הנ"ל. ועוד כתבו בזה הפוסקים שיש בזה גמירות דעת שלמה בין המוכר לקונה, וקנין חצר וכמבואר

חשש כבוש בארבעת המינים

שאלה: האם מותר לשים את הלולב והערבה וההדסים במים או בתוך מגבת רטובה ע"מ להטפח או שיש בזה איסור כבוש.

תשובה: לכתחילה אין לשים אותם במים 24 שעות ברצף, [ובדיעבד בשאר ימי החג יש להתיר], ואם שם רק חלק מהם אין חשש. ולשים בתוך מגבת עם מים וכדו' מותר לכתחילה, אף שהיא בשיעור טופח ע"מ להטפח, אין בזה חשש כבוש. ויש מקפידים אף בזה.

מקור: בב"י סי' תרמ"ה כתב בשם הרמב"ן שהדס וערבה שכבשם במים פסולים, וכן כתב בשו"ת חת"ס חיו"ד סו"ס פא ובשו"ת כתב סופר או"ח סי' קכד. וצ"ע משו"ע סי' תרנ"ה שמוותר לשים את הלולב בתוך המים, ושמה הוא רק חלב מהלולב, ובחזו"ע סוכות עמ' שסג כתב שיזהר שלא להשהות אותם מעת לעת. **ולכן בשבת יש להזהר להוציא אותם מהמים.** ואולם בביכורי יעקב סי' תרמ"ז סק"י כתב שאין פסול כבוש בהדס וערבה, כיון שאין צריך שיהיה ראוי לאכילה. ועי' בפמ"ג סי' תרמ"ט א"א סק"כ שכבוש בשאר ימים כשר, ולכן בדיעבד כשר, ולגבי טופח ע"מ להטפח, יש להתיר לכתחילה, וכן הו"ד הגרשז"א הליכות שלמה סוכה פרק י' הע' פד, וכ"כ בשו"ת מקדש ישראל סוכות סי' תקנ"א. וכ"כ באזמרה לשמך דיני ד' מינים, ואמנם בספר כשרות ארבעת המינים עמ' רח כתב להחמיר בזה. ואם שם רק חלק מהד' מינים אין חשש, וכ"כ באזמרה לשמך ד' מינים.

מקור: עי' שבת קלג: "וכורכו בשיראין נאין", ואמנם אפשר שדוקא לגבי ס"ת, משא"כ לגבי אתרוג עיקר ההידור הוא באתרוג נאה, וכן הו"ד הגריש"א שהקופסא נאה אינה מוסיפה הידור באתרוג, ולכן אין מקום להדר בזה, ובספר חסידים סימן קכט "כבד את ה' מהונך (משלי ג' ט)" אתה קונה ארגז לשמור כסף וזהב יותר יש לך לקנות ארגז נאה להצניע ספרך ותפליך". ולפי"ז ה"ה קופסא לאתרוג, וכן כתב בספר דרך פיקודך לא תעשה לו, וכן כתב בילקו"י ד' מינים עמ' שצו,

קניית ד' מינים ברגע האחרון

שאלה: האם יש חשש לקנות ד' מינים בזול בלילה שלפני יו"ט, שהמחירים יורדים.

תשובה: במקום שהמחירים יקרים, ולא ימצא ד' מינים מהודר במחיר זול, אין בזה שום חשש. **מקור:** יל"ע אם הוא בכלל דברי הזוה"ק שיש להוציא כסף על ארבעת המינים, ובהליכות שלמה פרק יא הערה 13 הו"ד הגרשז"א, שאין לקנות ד' מינים ברגע האחרון בשאט נפש כיון שאח"כ לא היה מוצא מהודרים ע"ש, ולפי"ז אם הוא בלילה שלפני שבדאי ישיג מוהדרים אין חיסרון, ואמנם בביכורי יעקב ריש סי' תרמ"ה כתב "מאוד יש להיזהר במצווה זו ויכבד ה' מהונו ואל יחוס על ממונו". וע"ע בשו"ת הרמ"א סימן י' שטוב לקנות ארבעת המינים מת"ח אך אם המחיר מעט יותר יקר.

גם אתה תהיה שותף בזיכוי הרבים

בהדפסת אלפי גליונות הלכות

יום כיפור - סוכות - ארבעת

המינים

בתרומה חד פעמית של 50 ₪ הינך

שותף בזיכוי הרבים

ניתן לתרום דרך נדרים פלוס: "פסקים והלכות"

הגליון נתרם לרפואת רוזי בת שמחה

ולהצלחת רפאל בן רוזי

בתורה וביראת שמים הוא וכל בני ביתו ברוחניות

ובגשמיות בכל הענינים

לתרומות והנצחות להמשך הדפסת הגליון:

ניתן לתרום: דרך נדרים פלוס, חפשו: פסקים והלכות

לתרומות ולהפצת העלון: 053-3164570

להצטרפות לרשימת התפוצה:

באימייל: a921434567@gmail.com

לשאלות בהלכה: 058-3233587